

MODRÁ RYBKA
NADAČNÍ FOND

PRO 1. stupeň ZŠ

JAK NEBÝT ZA TRO[T]LLAZ

aneb DESATERO o dezinformacích

Slovo ředitelky Lucie Lišková

Již při tvorbě desatera a realizaci komiksu pro mládež ve věku 12–17 let u nás zrála myšlenka na vytvoření komiksu, který by žákům na 1. stupni zprostředkoval vhled do světa dezinformací. Proto jsem přivítala nápad realizačního týmu připravit komiks i pro tuto věkovou skupinu. Nápad autorů zasadit děj do školního výletu je pro děti srozumitelný a mohou se v něm snadno zorientovat a identifikovat různé problematické situace a přemýšlet o jejich řešení. Pro učitele je komiks vhodnou pomůckou, jak téma dezinformací uchopit a poutavě vysvětlit pomocí našeho komiksu. Přeji všem dětem a učitelům hodně zábavy i poznání při práci s komiksem.

Lucie Lišková, ředitelka NADAČNÍHO FONDU MODRÁ RYBKA

ÚVOD

Pavel Anděl
předseda správní rady
zakladate NF

Když jsme v MODRÉ RYBCE připravovali komiks Jak nebýt za Tro(t)lla pro starší děti a mládež, přišli jsme na to, že neexistuje žádný výukový materiál, který by se prací s dezinformacemi atraktivně a systémově věnoval a byl vhodný pro děti na 1. stupni ZŠ. Scénárista Jan Drbohlav a výtvarník Maťo Hanschild přišli s tím, že vytvoří komiks, který bude časově a dějově předcházet tomu, který jsme vydali jako první. Máme tedy v ruce atraktivní a dějově nabitý příběh, kterému budou mladší děti rozumět a bude je bavit. Věříme, že díky tomu se jejich vnímání reality a práce s dezinformacemi významně posune správným směrem.

Vyrobeno v NADAČNÍM FONDU MODRÁ RYBKA

 MODRÁ RYBKA
N A D A Č N Í F O N D

aneb DESATERO o dezinformacích

PRO 1. stupeň ZŠ

Vedoucí projektu: Pavel Anděl

Námět: Bohumil Kartous

Scénář: Jan Drbohlav

Ilustrace: Martin Hanschild

Produkce: Lucie Lišková

Korektury: Hedvika Pánková Nejedlá
Andrea Malá

Grafické zpracování: Václav Hraba

1. vydání v červnu 2022

© MODRÁ RYBKA

OBSAH

Desatero	4
Co je dobré vědět	5
Vítejte v komiksu	5
Díl 1.	6
Díl 2.	10
Díl 3.	15
Díl 4.	21
Díl 5.	25

DESATERO

1

Co je psáno, není dáno.

Tohle platí pouze v právu. U informací, které se k nám dostávají denně prostřednictvím internetu je to často úplně jinak, není radno všemu věřit. To ale neznamená nevěřit ničemu, jen je třeba uvažovat a trochu rozumět tématu. K tomu je skvělé vzdělání. Dezinformátoři "loví" zejména ty, kteří nevědí, čemu mají věřit a neumí posoudit, zda zdroj je důvěryhodný, nebo ne.

2

Zdroj je klíč.

Je to jako s vodou, je dost nebezpečné pít vodu, o které nevíte, jestli je čistá. Informace jsou někdy záměrně znečišťovány a lidé je přesto "píjí". Mnoha z nich to způsobí skutečnou otravu myšlení. Jsou zdroje, které dlouhodobě poskytují požitavé informace, v ČR třeba Česká televize nebo Český rozhlas. To ještě neznamená, že se do jejich informací nedostává "kal", ale není to záměr. Jsou zdroje (viz kampaň Nelež), které kalí informace zcela záměrně. Nebýt za tro(t)lla znamená umět posoudit zdroj. Mít vždy alespoň dva důvěryhodné zdroje, které potvrdí či vyvrátí informaci je skvělé. Jak poznat důvěryhodný zdroj? Nepoužívat zbytečně skandální titulky, snažit se ukázat skutečnost z více stran, když cituje jiné zdroje, odkazuje k nim...

3

Je toho moc a my máme tak málo času.

Informací je tolik, že je nejsme schopni zcela vstřebat. Dokonce jich vstřebáme jen nepodstatný zlomek. Mnohdy jsou to jen nadpisy nebo útržky videí, které po pár vteřinách přestaneme sledovat. Naš mozek si ale i ze těchto drobků velmi často dokáže poskládat ucelený příběh, názor, postoj. Nebýt tro(t)ll znamená uvědomovat si to. Když nás něco skutečně zajímá a chceme se o tom dozvědět dost, věnujeme tomu čas, hledáme vhodné zdroje nebo autority, které k tomu mají co říct.

4

Kámo nemusí mít vždy pravdu.

Je fajn, když si s ostatními lidmi rozumíme. Většinou se chceme potkávat s těmi, s nimiž to tak máme. Neznamená to ale, že vždy vědí, jak se věci mají. Někdy prostě jen něco zaslechli, přečetli si nadpis článku nebo viděli nějaké video a prostě to předávají dál. To neznamená, že jsou tro(t)llové, často to dělají v dobré víře. Není třeba se vším souhlasit a když Vám někdo říká, že někde něco četl, slyšel nebo viděl, ptejte se na... zdroj. To platí i tehdy, když vám něco nasdílí přítel na sociálních sítích. Algoritmy sociálních sítí fungují tak, že nám chtějí ukázat především to, s čím souhlasíme a co se nám líbí. Nebo to, z čeho máme evidentní obavu a co tedy vyhledáváme. To ale vždy nemusí odrážet celou skutečnost. Naopak, zobrazují se nám často informace takového charakteru, jaké často vyhledáváme. To nás uzavírá do tzv. echo chambers, komor ozvěn.

5

Největší senzace nemusí být zároveň nejlepší odraz skutečnosti.

Mnoho informačních zdrojů znamená velkou konkurenci a boj o návštěvníka. Skandální, agresivní nebo citově zabarvený titulek vzbuzuje větší zájem (click-bait). U dezinformací to platí dvojnásob. V informačním chaosu je jednoduché vytvořit "alternativní" vysvětlení k čemukoliv, od očkování po důvody válek. Skutečnost je mnohdy složitá, mnohdy je ale střídavá, prozaická a zdánlivě "ne dost sexy". Mnoho lidí se v informačním chaosu a nedůvěře, kterou mnohost informací způsobuje, uchyluje k hledání alternativ. Tito lidé se domnívají, že vždy existuje jiné než to, co je považováno za oficiální. Někdy tomu tak je, jenže to je třeba dokázat. Dezinformační bludy se s ničím takovým nenamáhají. Prostě uplácají dohromady směsici reality a fantazie, kterou se pak snaží předkládat jako tu "opravdovou skutečnost". Nebýt tro(t)llem znamená nenechat se zmást a hledat faktickou oporu, důkaz, data, hodnověrný výzkum. A samozřejmě je důležité jim alespoň na základní úrovni porozumět, proto je (opět) důležité vzdělání. Od schopnosti číst statistiky, přes mapu světa po znalost vlastního těla.

6

Hokejista ani herec nemusí rozumět jádru (pudla), pozor na autority!

Nic proti hokejistům, hercům či komukoliv dalšímu. Jenže expert na kliku vpravo nebo na ztvárnění komických figur v seriálech ještě nutně nemusí rozumět ekonomii, politice, energetice nebo klimatickým změnám. Ostatně klimatickým změnám nemusí rozumět ani ekonom. A některým oblastem medicíny nemusí rozumět každý lékař, jako například chirurg virovými epidemiemi. Občas mají lidé, kteří jsou zvyklí na veřejný zájem, tendenci mluvit i do toho, co nespadá do jejich expertízy. A co víc, experta lze vytvořit. Dezinformační zdroje často vydávají za expertní názory lidí, jejichž způsobilost, ale i motivace, jsou pochybné. Naopak existují autority, vědci, znalci, ale i novináři, jejichž způsobilost lze ověřit jednoduchým použitím Google.

7

Nedělám si názor za každou cenu.

Mít názor je super a je důležité umět si ho zformulovat, případně vyjádřit. K tomu je ale třeba znát dost. Nikdo z nás nemá takovou kapacitu, aby znal dost ve všem. Dělat si názor na výzkum vesmíru, léčbu srdečních chorob nebo problém sucha znamená, že byste o tom měli nemálo vědět. Pokud to tak není, není žádná ostuda říct "nevím o tom dost, abych si myslel něco jasněho". Naopak, je to známka, že nejste tro(t)lové. Nechat si otevřené dveře znamená možnost si názor postupně utvářet. Na základě důvěryhodných zdrojů.

8

Nikdo není vševěd, dobré je mít přehled.

Není pravda, že znalosti nejsou potřeba, protože všechno lze nalézt na internetu. Nepomůže vám, když si najdete expertní informace o tom, jak funguje mozek, když neznáte jeho základní anatomii. Podobně se to má s většinou společenských problémů, jež vedle témat týkajících se našich těl a vztahů tvoří největší část veřejné diskuse a také nejčastější témata dezinformací. Pochopit svět, v němž žijeme, znamená v lecčems ho poznat, od vlastního já, přes domácí politickou mapu až po představu o tom, jaký je stav dění v jednotlivých částech světa. Je fajn hodiny chatovat s kamarády nebo hrát nějaké dobré RPG, ale to vás ještě nutně nemusí ochránit před tro(t)lly. Ani před tím, abyste se jedním z nich nestali. Je proto fajn alespoň "dietní" porci času stráveného v digitálním prostoru věnovat tomu, co váš přehled obohatí. Na internetu je spousta skvělých textů, videí, podcastů, které dají vhled. Platí, že se k nim dostanete z důvěryhodných zdrojů nebo na doporučení důvěryhodné autority.

9

Emoce pod kontrolou.

Většina lidí, kteří se živí informacemi (novináři, marketéři, influenceri) velmi dobře ví, že informace sama nemá většinou šanci v prostoru, který je informacemi přesyten. Že proto, aby se dostala na virtuální hladinu, po které surfuje hodně lidí, je nutné stimulovat, podnítit emoce. Internetových "potápěčů", kteří jdou spíše do hloubky (a navíc mají dovednost odlišovat cenné informace od bezcenných či plevelných), v celkovém počtu tolik není. Proto je mnoho (dez)informací laděno emocionálně, v titulcích používají přehnaně silná slova, upozorňují na "šokující" záběry ve videích nebo slibují kontroverzní názory v rozhovorech. Mnoho (dez)informací vzniká čistě na základě toho, že jejich producent ví, že vzbudí emoci. Nejsilnější emoci je přitom strach. Proto tro(t)ll často pracuje se strachem či se snahou hledat veřejného nepřítele, vybudit nenávist (proto hate speech). Je dobré umět číst tyto snahy a mít se na pozoru před těmi, kteří na vaše emoce prvoplánově útočí jen proto, aby získali pozornost. Nezaslouženou.

10

Cui bono, v čí prospěch jsou některé informace šířeny.

Některé informace jsou šité na míru. Představte si, že třeba chcete prodávat cigarety. Je ve vašem zájmu, aby si je koupilo co nejvíce lidí. Máte ale problém, neboť je dokázáno, že cigarety škodí zdraví. Pokud budete hodně drzí, budete se snažit zpochybňovat, že to tak je. A klidně takovou (dez)informaci můžete dostat k mnoha lidem. Totéž platí takřka všude, v obchodních zájmech, ale třeba i u jednotlivých států. Státy jako Rusko nebo Čína se chovají podobně jako výrobci cigaret: autoritářské a totalitní systémy jsou sice prokazatelně škodlivé, budou se ale snažit tvrdit opak. Třeba i prostřednictvím dezinformací. Nebýt za tro(t)lla znamená uvědomovat si to.

Dezinformace: Jak nebýt za tro(t)lla

Co je dobré vědět:

V době internetu je každý nejen příjemcem, ale i producentem informací. Můžete najít takřka cokoliv, můžete sdílet s ostatními, ať jsou kdekoliv. Můžete, ale i ubližovat. Neuváženým či záměrně zákeřným postem na Insta či FB můžete někomu zničit život. Můžete ale ničit nejen to. Státní dezinformační aparáty i soukromé agentury, které si nechají zaplatit za vytváření kompromitací, konspirací a dezinformací ničí realitu. O ekonomice, politice, mezinárodních vztazích, ale i takových oblastech, jako je historie, energetika nebo medicína si totiž děláme názor zprostředkovaně, na základě toho, co nám kdo řekne. A v tom je právě ta potíž. Když umíte dobře šířit informace, což je v době sociálních sítí mnohem snadnější než kdy jindy, doká-

žete měnit postoje celých společností. Ovlivnit tím lze třeba celé směřování země či dokonce celého kontinentu. Příklady? Prezidentské volby v USA, hlasování o brexitu, nebo třeba české prezidentské volby. Tam všude hrály svou roli dezinformace.

Dezinformace nejsou většinou vytvářeny pro nic za nic. Většinou za nimi lze najít toho, kdo z nich benefituje. I za cenu manipulací s fakty, jejich překrucováním, falzifikací či za cenu šíření naprostých bludů. Ti, kdo záměrně šíří dezinformace, jsou trollové. Ti, kdo nejsou schopni se zorientovat v informačním chaosu, bývají zneužíváni jako užiteční trotlové. Nebudte ani jedno. Nebudte tro(t)llové.

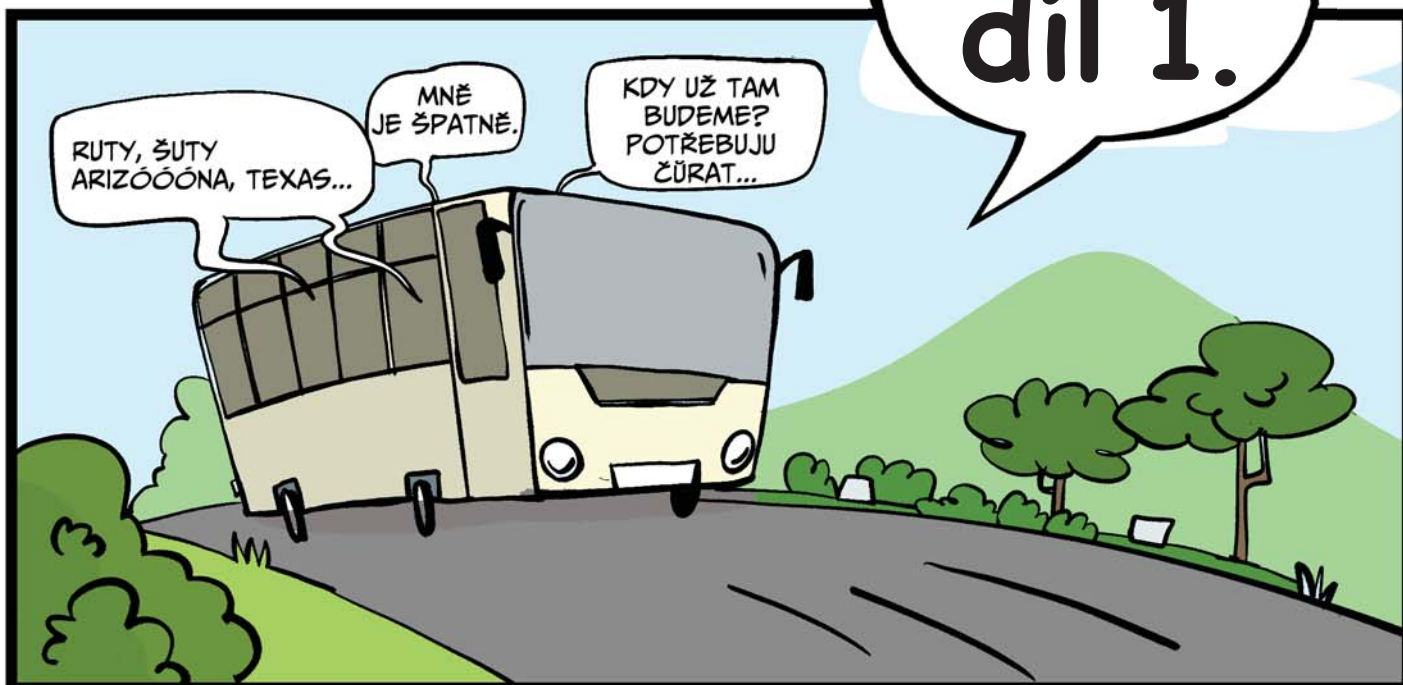
Vítejte v komiksu!

Škola v přírodě... Tohle magické slovní spojení slibuje spoustu zábavy, dobrodružství, nových kamarádství, která přetrvají celý život... ale někdy také tajemství, jehož odhalování může být tím nejnapínavějším, co kluci a holky za svůj život zažili. To v případě, kdy se ztratí cenný předmět a do hry vstoupí kromě školáků, učitelů a obyvatelů horské chaty v krásném koutě Česka také nadpřirozené síly...

Pokud se stane něco takového, děti musí samy hledat pravdu a ptát se, které informace jsou pravdou a které lží; kdo jim určité skutečnosti sděluje a proč to dělá. A především se všichni účastníci takové školy v přírodě musí naučit nepodléhat předsudkům. Jen tak nakonec zjistí, co se vlastně stalo a jestli je tajemná nadpřirozená síla opravdu nadpřirozená...

... a v tuhle chvíli náš příběh začíná.

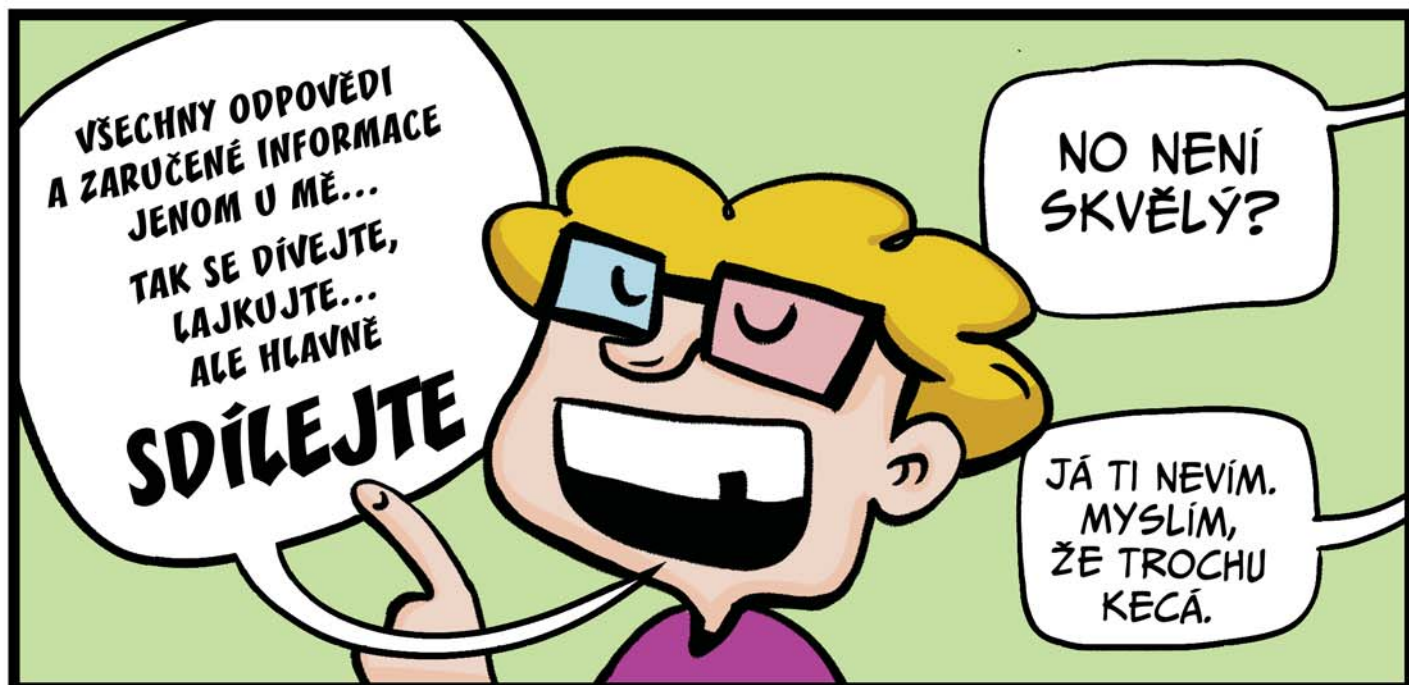
díl 1.

Maximaán
A JEHO NÁLOŽ
ZÁHADNÝCH
UDÁLOSTÍ!!!

díl 2.

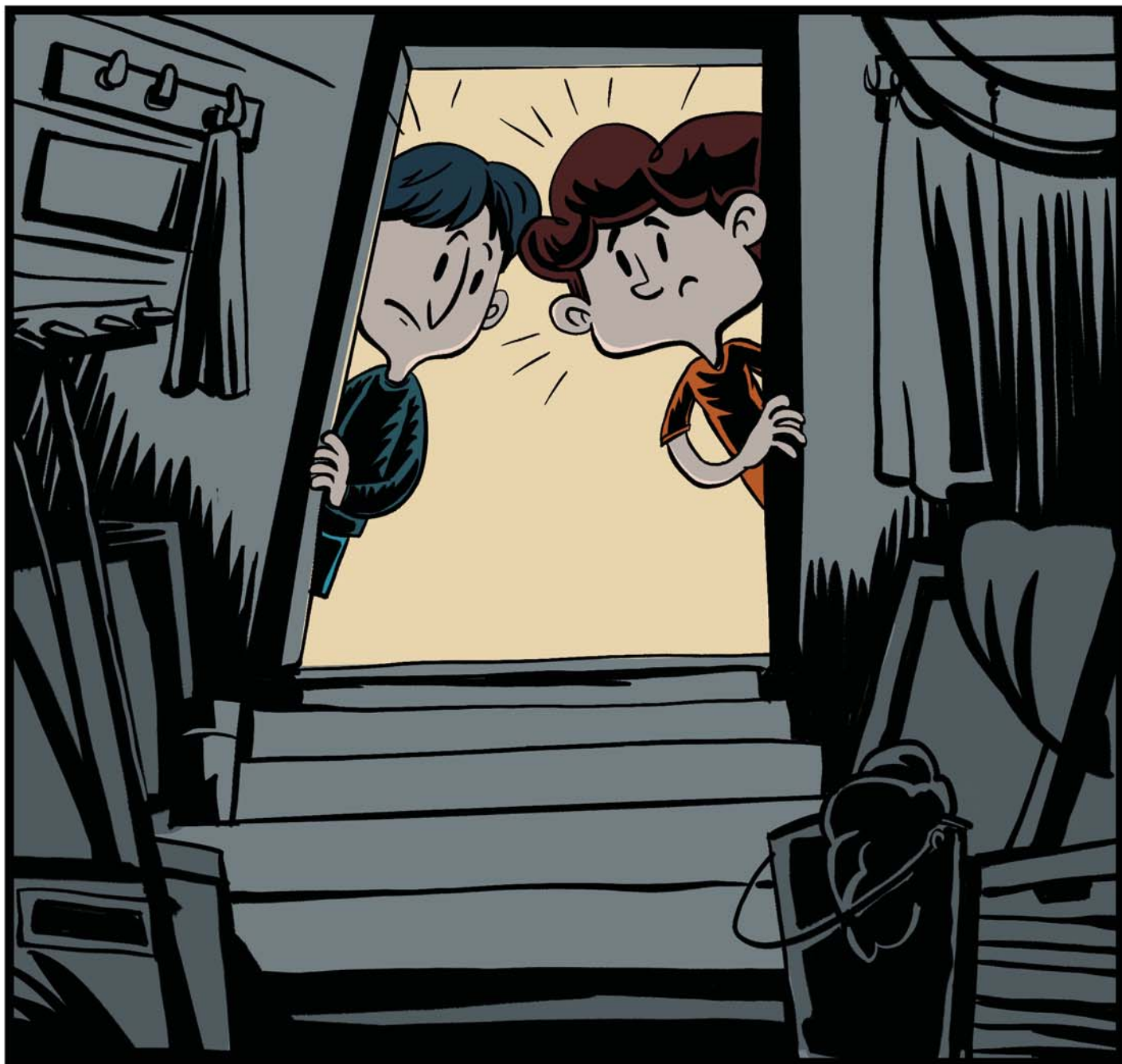

díl 3.

díl 4.

ANO, TAKOVÉ STOPY
JSME TAKÉ NAŠLI...

NA PŮDĚ...

A TAKÉ V KUCHYNI...

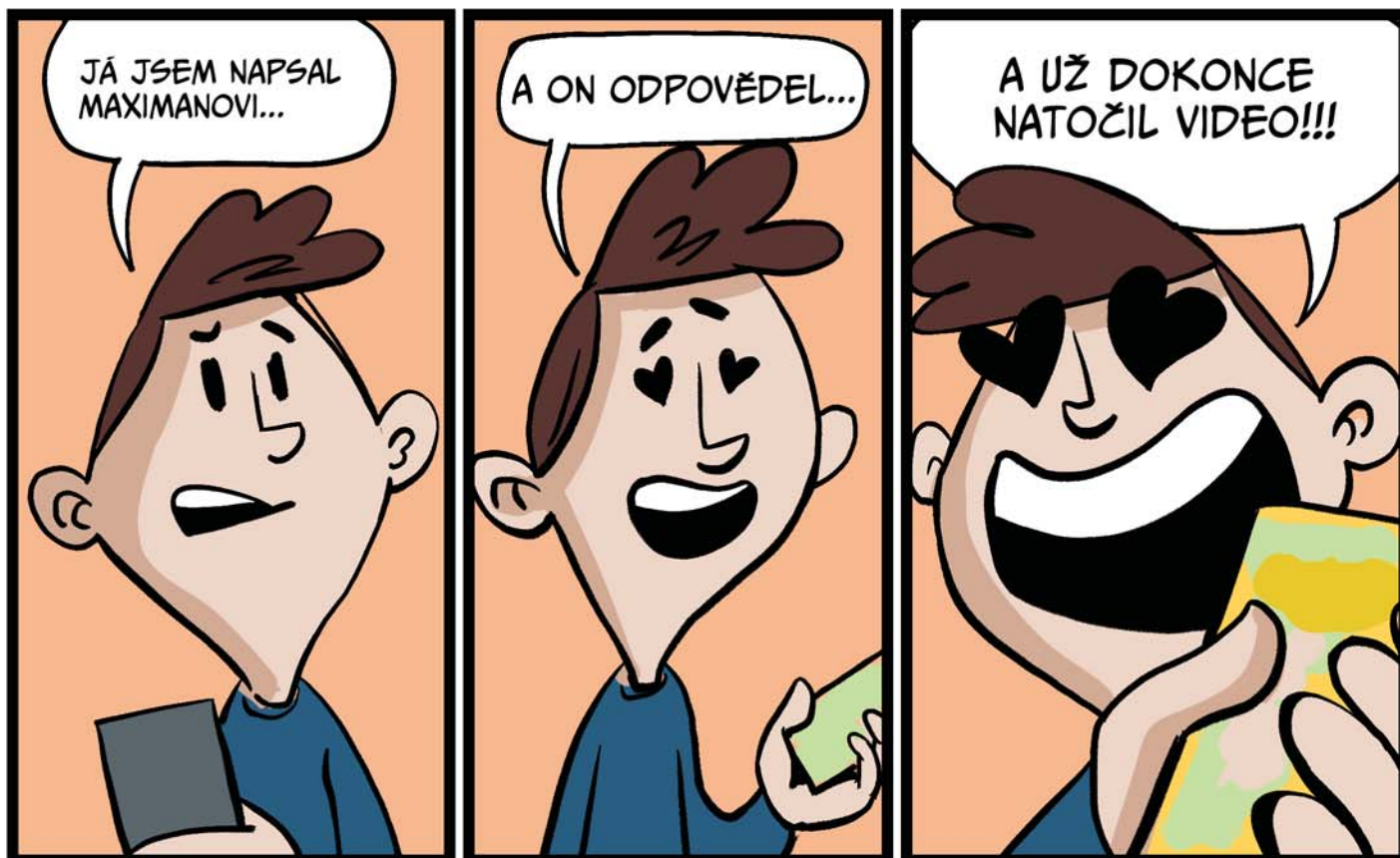
A MY JSME HO VIDĚLI...
BYL OBROVSKÝ
A MĚL ČTYŘI RUCE...

NĚ, JENOM DVĚ...

TAK TO BYLY ROHY!!!
JO, ČTYŘI ROHY MĚL...

I KDYŽ...
MOŽNÁ TO BYL
JENOM STÍN!

PODÍVEJTE SE...TO MI NEBUDETE VĚŘIT.

díl 5.

TADY JSTE KLUCI!

NAŠLA JSEM DALŠÍ STOPY.

JSOU TO TY SAMÉ
JAKO VE SKLEPĚ.

A VŠECHNY VEDOU
K TĚ CHALUPĚ NA KOPCI.

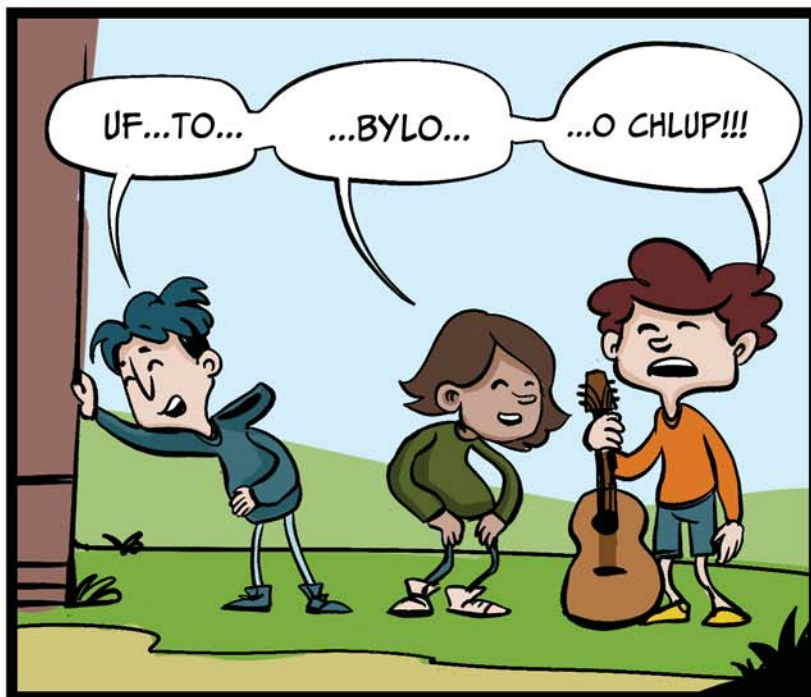
BYDLÍ TAM
NĚKDO?

ASI TAK DVA TÝDNY,
ALE JEŠTĚ JSEM
NIKOHO NEPOTKALA.

aneb DESATERO o dezinformacích

PRO 1. stupeň ZŠ

Vedoucí projektu: Pavel Anděl

Námět: Bohumil Kartous

Scénář: Jan Drbohlav

Ilustrace: Martin Hanschild

Produkce: Lucie Lišková

Korektury: Hedvika Pánková Nejdlá
Andrea Malá

Grafické zpracování: Václav Hraba

1. vydání v červnu 2022

© MODRÁ RYBKA

Sledujte komiks na
nebytzatrotlla.eu

Poděkování

Děkujeme Evropské komisi
za podporu

www.euhrou.cz

Vyrobeno v NADAČNÍM FONDU MODRÁ RYBKA

nebytzatrotlla.eu

